

Erakonnaseaduse muutmise eelnõu väljatöötamiskavatsus

KVE arvamus avalikule kooskõlastusele

29.11.2021

Erakonnaseadus on vaieldamatult üks olulisemaid õigusakte tagamaks, et poliitikakujundajate tegevus toimuks läbipaistvalt ning ausalt. Tänu kümme aastat tagasi jõustunud erakonnaseadusele on erakondade rahastamine läbipaistev ning selle järelevalve toimiv. Sellegi poolest näeme, et erakondade ja võimuinstitutsioonide usalduskrediit võiks paraneda. Näiteks leiab 46% Eesti elanikest, et valitsemine toimub kitsastes erahuvides (Global Corruption Barometer 2021). Erakondade rahastamise kaudu poliitika ostmise välistamiseks nii tegelikkuses kui näiliselt on oluline tagada täielik läbipaistvus ning tõhusad järelevalvemeetmed. Ühinguna ei paku me välja annetustele piirmäärade seadmist ega karmimaid karistusmeetmeid, kui neid näeb ette erakonnaseadus.

Seetõttu on aga tervitatav, et erakonnaseaduse muutmise eelnõu väljatöötamiskavatsus soovib kõrvaldada juriidilised ebakõlad, mis takistavad praegusel ajal ERJK-l järelevalve rolli tõhusalt täitmast – seda enam, et mitmete puhul on sanktsioonid ja järelevalvemehhanismid justkui olemas, kuid praktikas neid rakendada ei saa. Seaduste ebaselgus ja ebaefektiivsus õõnestavad õigusriikluse aluseid, mistõttu on oluline, et vajakajäämised võimalikult kiiresti kõrvaldataks.

Väljatöötamiskavatsuse vastavust hea õigusloome ja normitehnika eeskirjale hinnates juhime tähelepanu, et välja pole toodud seadusmuudatuse mõju hindamise meetoodikat. VTK-s on eeskirjale vastavalt toodud välja võrdlus sarnase õigussüsteemiga riigi, siinkohal Leedu erakondade rahastamise järelevalve süsteemiga. Kuigi Leedu süsteem mõnes vaates Eesti omaga sarnaneb, jääb võrdlus formaalseks, mistõttu ei anna see VTK muudatusettepanekute vaates midagi juurde ning selle potentsiaal on jäänud seega kasutamata.

Toome välja kõige olulisemad VTK eesmärgid:

1. Asjakohaste ja tõhusate ERJK **järelevalvemeetmete ning haldussunnivahendite** tagamine, nt kolmandate isikute küsitlemise õigus.
2. Viivitamatult annetajale tagasi kandmata jäänud **keelatud annetuste riigieelarvesse kandmise mehhanismi** sisse seadmine.
3. **Sidusorganisatsioonide selgem defineerimine**. Oleme nõus VTK järelusega, et praeguse erakonnaseaduse sõnastus ei taga praktikas erakonnaga otseselt seotud organisatsioonide aruandluskohustust. Erakondade noorte-, naiste- ja muud ühendused peaksid aga alluma erakonnaga samaväärsele läbipaistvuse ja järelevalve režiimile. Oluline on sidusorganisatsioonide seaduses defineerimisel aga jälgida, et seeläbi ei tehtaks kogemata liiga teistele organisatsioonidele, kes tegutsevad samade või sarnaste eesmärkide nimel kui põhikirjaliselt mõni erakond, kuid pole erakonnaga siiski otseselt seotud. Peale VTK-s pakutud lahenduse sõnastuse muutmise tuleks ERJK-le ette näha kaalutusõigus ning hindamismehhanism organisatsioonide sidusorganisatsiooniks määramiseks.
4. **ERJK enda läbipaistvuse tagamine**. Tunnustame VTK ettepanekut suurendada ERJK tegevuse läbipaistvust ettekirjutuste võimalikult varajase avalikustamise kaudu. Leiame, et

demokraatlikus riigis on oluline mitte ainult erakondade, vaid ka järelevalveasutuste läbipaistvus ning kodanike ajakohane ligipääs avalikule teabele.

5. **Riigieelarvelise eraldise vähendamise normide rakendatavaks muutmine.** Et riigieelarveline toetus moodustab erakondade rahastusest väga suure osa, on selle rikkumisejärgne vähendamine potentsiaalselt tõhus mõjutus- ja heidutusvahend. Rikkumistele peavad järgnema sanktsioonid, mis suunaksid erakondi ausalt käituma ega laseks rikkumise kaudu saavutatud (valimis)edu karistamatult ära kasutada.

Tähelepanu soovime juhtida mitmetele VTK-st välja jäänud muudatusettepanekutele, mille tõi ERJK välja pöördumises riigikogu põhiseaduskomisjonile juunis 2019 (pöördumine nr nr 31-4/19-3/1). Leiame, et mõjuva põhjusega ei tohiks järgmisi ettepanekuid seadusmuudatusest välja jätta:

1. **Lubamatu krediteerimise sanktsioneerimine.** ERJK toob välja, et praeguse seaduse pinnalt on ilma laenulepingut sõlmimata laenamine lubatud ka mittekrediidiasutuselt, mida kasutatakse võlausaldajale pikaajaliselt võlgu olles.
2. **Poliitilise reklaami määratlemine erakonnaseaduses.** Poliitilise reklaami mõiste täpsustamisel seaduse tasandil peame vajalikuks see defineerida viisil, mis läheb kokku kohtupraktikaga, et vältida segadust seaduse tulevikus rakendamisel.
3. **Valimisliitude ebamäärane reguleerimine.** Valimisliitude võrdsustamine erakondadega või seaduse tasandil erakondadega võrdse kohtlemise eemaldamine vajab edasist analüüsi. Paljud valimisliidud on kohalikul tasandil loodud otseselt valimiste ajaks ning on kaheldav, kuid võrd toimivad valimisliidud erakondadega samaväärsel viisil valimistevahelisel ajal (st teevad poliitilist reklaami, koguvad annetusi). Peame jälgima, et regulatsiooni muutmisega ei tekiks praegusel ajal kohaliku demokraatia jaoks oluliste valimisliitude jaoks liigselt kohustusi, mida täita ei suudeta ning mis nende tegevust kahandaks.

Lugupidamisega

Steven-Hristo Evestus
Juhatuse esimees
MTÜ Korruptsioonivaba Eesti

/allkirjastatud digitaalselt/